

استعفای حریری؛ فشار خارجی یا چالش درونی

مقدمه

استعفای روز شنبه سعدالدین حریری نخست وزیر سه تابعیتی لبنان، همه را شگفت زده کرد. این شگفتی فقط به دلیل قرائت متن بیانیه در خاک عربستان و اعلام اختصاصی آن از طریق رسانه های سعودی نبود، بلکه فضای سیاسی لبنان از زمان انتخاب رئیس جمهور و تعیین کابینه تاکنون فضایی آرام و بی تنش بود و عملاً لبنان در محیط پیرامونی پر سر و صدای منطقه یکی از کشورهای آرام به حساب می آمد.

بیانیه استعفای حریری که بیشتر شبیه یک مانیفست سیاسی سعودی علیه ایران و حزب الله بود، اکنون این فضا را هدف قرار گرفته و همه لبنانی ها از جمله اعضای المستقبل را در شوک فرو برده است.

اقدام خارج از عرف حریری، یعنی اعلام استعفا از یک کشور خارجی و بدون مطلع کردن رئیس جمهور، علاوه بر اینکه در تاریخ معاصر لبنان بی سابقه بوده و یک بی اعتباری و بی حیثیتی برای لبنانی ها به خصوص نخست وزیر را رقم زد، گمانه ها درباره وجود فشار خارجی بر حریری آن هم به طور مشخص از سوی عربستان سعودی را پررنگ کرده است.

بیانیه استعفای حریری که به طور واضح با ادبیات مورد استفاده مقامات سعودی در سال های اخیر علیه ایران بود به روشنی از ادبیات سیاسی مورد استفاده لبنانی ها و حتی مخالفان یا منتقدان ایران فاصله داشته است. ادبیات تند و بی سابقه حریری علیه ایران و حزب الله از همان نخستین لحظات با واکنش های متعددی در داخل و خارج لبنان مواجه شد.

واکنش های خارجی

۱- **واکنش ایران؛** وزارت امور خارجه ایران از قول بهرام قاسمی سخنگوی خود، استعفای حریری را سناریویی برای تنش آفرینی قلمداد کرد که می تواند سرآغاز اتفاقات جدیدی در منطقه باشد. قاسمی گفته که ایران به شدت از اظهارات نابه جا، نابخردانه و واهی حریری نسبت به خود متأسف است و آن اتهامات، اتهاماتی بی جا و غلط است. سخنگوی وزارت خارجه، قرائت بیانیه حریری از جایی غیر لبنان را نشان بازی وی در زمین دیگران دانست که برنده آن صهیونیست ها و دولت آمریکا است. علاوه بر آن وی عربستان سعودی را متهم به صرف هزینه گزاف برای تخریب روابط ایران با دیگر کشورها کرد.

۲- **واکنش رژیم صهیونیستی؛** واکنش صهیونیست ها به استعفای حریری نشان می دهد، ثبات یکسال اخیر سیاسی در لبنان برای این رژیم خوشایند نبوده است و این را به راحتی می توان از اظهارات آنان دریافت. نتانیاهو نخست وزیر اسرائیل، استعفای حریری را دعوت از جهان برای بیدار شدن و وحدت در مقابل دشمنی های ایران توصیف کرد.

اوینگدور لیبرمن وزیر جنگ اسرائیل نیز گفته که استعفای حریری تأکیدی بر سخنان این رژیم است که حزب الله لبنان را در اشغال خود دارد و رژیمش آماده مواجهه با هر خطری است که توسط ائتلاف ایران راهبری می شود.

یسرائیل کاتس وزیر امور اطلاعاتی اسرائیل نیز در اظهار نظری جالب گفته است که پس از استعفای حریری، زمان برای به گوشه راندن حزب الله، تضعیف آن و خلع سلاح کردنش فرا رسیده است.

۳- **واکنش عربستان؛** ثامر السبهان وزیر مشاور عربستان در امور کشورهای خلیج فارس که از او به عنوان مهندس استعفا یاد می شود نیز با استقبال از استعفای حریری در توئیتر خود نوشت: دست های خیانت و دشمنی (ایران و حزب الله) باید قطع شود.

همین اظهارات مقامات صهیونیست و واکنش سعودی ها به خودی خود تقویت کننده موضع کسانی است که معتقدند استعفای حریری، نقشه ای منطقه ای برای هدف قرار دادن حزب الله، بازوی ایران در لبنان توسط آمریکا، اسرائیل و عربستان سعودی است.

واکنش های داخلی در لبنان

در لبنان بیشتر شخصیت های سیاسی این کشور حتی اعضای جریان وابسته به حریری یعنی المستقبل نیز از استعفای وی غافلگیر شدند. با اینکه معدودی از مخالفان حزب الله سعی کردند تا موافقت خود را با اقدام حریری نشان دهند، اما در حقیقت اغلب شخصیت ها، از این اقدام حمایت نکردند، به خصوص آنکه اعلام استعفا از خارج را اقدامی بر خلاف کرامت و احترام لبنانی ها دانستند.

منابع جریان حریری یعنی المستقبل به رسانه های نزدیک به حزب الله گفته بودند که حریری پس از بازگشت از سفر نخستش از عربستان بسیار آرام به نظر می رسید و این از دو حالت خارج نبود. یا حریری توانسته بود عربستان را به ضرورت حفاظت از اوضاع موجود قانع کند یا اینکه خود سعودی ها به دنبال منفجر کردن اوضاع نبودند. بنابراین استعفای ناگهانی حریری در سفر دوم و کمتر از یک هفته جای شگفتی و ابهام دارد.

جالب ترین واکنش را سید حسن نصرالله دبیرکل حزب الله نشان داد. نصر الله یک روز پس از استعفای حریری، در یک برنامه زنده تلویزیونی سخنرانی کرد اما هیچ واکنشی به محتوای سخنرانی تند حریری علیه حزب الله نکرد.

نصر الله معتقد است اطلاعات نشان می دهد استعفا به اراده و تمایل حریری نبوده است و عملاً سعودی ها را متهم به فشار بر وی کرد. او می گوید لبنانی ها ادبیات یکدیگر را می شناسند و متنی که حریری خواند توسط یک سعودی نوشته شده بود.

در عین حال سخنان دبیر کل حزب الله نشان می دهد وی نیز انتظار چنین اقدامی را نداشته و مانند دیگران به دنبال دریافت علل واقعی استعفای حریری و شرایط به وجود آمده است. به گفته سید حسن نصرالله در تحلیل این استعفا نباید عجله کرد. در درجه اول باید علت استعفا مشخص شود و هیچ کس علت این استعفا را نمی داند.

به طور آشکار نصرالله با پرهیز از حمله به حریری، نوک پیکان حملات را متوجه عربستان سعودی کرد و عملاً با پرهیز از شتاب در اظهار نظر و تصمیم گیری از ملتبه شدن فضای سیاسی در داخل جلوگیری کرد.

یک استعفا مبهم؛ یک سفر پر حرف و حدیث

با اینکه استعفای حریری در فضایی مبهم صورت گرفت، اما بررسی دقیق تر این موضوع تا این لحظه نشان می دهد، نقش داشتن سعودی ها در این قضیه قطعی است و جای تردید ندارد. با این وجود باز هم فرضیه های نسبت به استعفای حریری مطرح است:

۱- فرضیه مشکلات داخلی لبنان

در بررسی اولیه، فرضیه نقش مشکلات داخلی در لبنان در استعفای حریری جایگاهی ندارد. این موضوع چه از بررسی قراین و چه از اظهارات مقامات این کشور قابل دریافت است. فضای آرام و بی تنش سیاسی لبنان در یکسال اخیر، استمرار حکومت حریری به طور طبیعی و نبود هیچ نشانه ای از نارضایتی در اقدامات و اظهارات حریری در روزها و هفته های اخیر نشان می دهد، علت را نباید در اوضاع داخلی بلکه در خارج جستجو کرد.

۲- فرضیه فشار سعودی ها بر حریری برای استعفا

دو سفر پی در پی حریری به عربستان به فاصله کمتر از یک هفته، اعلام استعفا از مکانی نامشخص در عربستان، انحصار پخش بیانیه استعفا از یک شبکه تلویزیونی سعودی، ادبیات به شدت ضد ایرانی بیانیه که شبیه ادبیات جنگ طلبان سعودی است و همزمانی آن درست در روزی که حدود ۴۰ امیر و وزیر و مقام سعودی به اتهام فساد بازداشت شدند نشان می دهد عربستان به طور جدی مظنون در استعفای حریری است. به گونه ای که علاوه بر سید حسن نصر الله، برخی دیگر نیز از فشار سعودی ها بر حریری برای استعفا می گویند.

در این باره چند عامل را می توان به عنوان دلیل سعودی ها برای چنین اقدامی در نظر گرفت:

۲-۱- **ناکامی سعودی ها در عرصه سیاست خارجی منطقه؛** این وضعیت پس از موفقیت عراق و سوریه در تضعیف و مهار داعش که با کمک های ایران و همپیمانان حاصل شد، جنگ بی نتیجه در یمن، حرکت لبنان در یک فضای سیاسی مغایر با خواسته سعودی ها، ناکامی کردها در پروژه همه پرسی مورد حمایت پشت پرده و بی سرو صدای ریاض باعث شد تا عملاً منجر به خشم سعودی ها شود که در همه این پرونده ها نقش و حضور ایران پررنگ است. لبنان در این بین، کشور بی سرو صدایی بود که نقشه های ریاض هنوز نتوانسته بود در آنجا نتیجه بخش باشد. بنابراین سعودی ها تصمیم گرفتند تا بدخلقی و عصبانیت خود را این بار بر سر لبنانی ها خالی کنند. آن هم لبنانی که عربستان آن را جمهوری حزب الله می خواند و به شدت از نقش ایران در آن کشور ناخرسند است. بنابراین، فروکش کردن بحران در سوریه و شکست داعش در این کشور، سعودی ها را بر آن داشته تا با شعله ور کردن آتش اختلافات طایفه ای انتقام به شکست کشاندن سیاست های محور غربی- عربی در منطقه را از حزب الله بگیرد.

۲-۲- **ائتلاف عبری- عربی- غربی؛** توطئه هایی که عربستان علیه ایران و حزب الله در منطقه می چیند، نقش آمریکا و رژیم صهیونیستی در آن هویدا است و آل سعود تنها مجری برنامه هایی است که از سوی واشنگتن- تل آویو دیکته می شود. استعفای حریری بدون شک بی ارتباط با راهبرد جدید اعلام شده آمریکا از سوی دونالد ترامپ، رئیس جمهور آمریکا علیه ایران و حزب الله نیست، راهبردی که در هماهنگی کامل با ریاض است و به همین جهت نیز حریری استعفای خود را در عربستان رسانه ای کرد. از اینرو، دور جدیدی از هماهنگی های منطقه ای علیه محور مقاومت در حال شکل گیری است. آمریکا با کمک متحدان عربی و اسرائیلی خود به دنبال منزوی کردن ایران در منطقه است تا امنیت هم پیمانانش را تضمین کند و این سناریو با روی کار آمدن ترامپ با جدیت دنبال می شود و سفر معنادار ترامپ به ریاض و تل آویو در این راستا قابل ارزیابی است و می توان گفت که هدف اصلی تلاش ها برای تداوم بی ثباتی در منطقه حفظ موازنه قوا و تثبیت جایگاه هم پیمانان آمریکاست. مقامات آمریکایی، اسرائیلی و سعودی علناً مدعی هستند که تنها راه ضربه زدن به ایران در منطقه، قطع بازوهای این کشور است. بازوهایی که به ادعای آنها حزب الله است و با حمایت ایران شکست سنگینی را به تروریست ها و حامیانشان وارد کرده است.

۲-۳- **نارضایتی عمیق ریاض از حریری؛** به عنوان نخست وزیر مورد حمایت خود است. سعودی ها حمایت های مالی زیادی از حریری و دولت وی کرده اند، اما گفته می شود نزدیک شدن او به حزب الله و حتی درخواست از حزب الله برای همراهی با وی در مدیریت امور، خشم عربستان را برانگیخته است. علاوه بر این سعودی ها معتقدند حریری در ایستادگی مقابل حزب الله و سیاست های آن ناکام بوده است. روزنامه اسرائیلی هآرتس می نویسد: حریری برای پیشبرد مدیریت دولتش در حال نزدیکی به حزب الله بود و این موضوع سعودی ها را خشمگین کرد. ثامر السبهان وزیر سعودی، در سفر حریری به عربستان به شدت از ناتوانی وی در جلوگیری از اقدامات ایران و حزب الله انتقاد کرده بود.

هآرتس به سفر پر سر و صدای علی اکبر ولایتی، مشاور بین الملل آیت الله خامنه ای رهبر جمهوری اسلامی ایران به لبنان و دیدار او با حریری تنها به فاصله ساعاتی پیش از استعفا می پردازد و در ادامه می گوید: «خشم عربستان پس از دیدار ولایتی با حریری و گفته وی که لبنان پیروزی بزرگی علیه تروریسم به دست آورده منفجر شد». سعودی ها این دیدار و اظهارات ولایتی را دلیلی بر تحقق اهداف ایران در لبنان و ناکامی حریری در مواجهه با آن قلمداد کردند.

۲-۴- **انتخابات پیش روی لبنان؛** مسئله دیگر دخالت سعودی ها در این استعفا می تواند مربوط به انتخابات پیش روی لبنان باشد. شرایط داخلی و موفقیت های حزب الله، علاوه بر ناکامی محور سعودی، فضا را به گونه ای در لبنان پیش برده است که ریاض از شکست یا کسب نتیجه ضعیف در انتخابات در این برهه زمانی نگران است. مختل کردن کار دولت که مشغول قانون انتخابات و امور متعلق به آن است از منظر سعودی ها می تواند برگزاری این انتخابات را با مانع همراه سازد.

ریاض اطمینان دارد که پس از استعفای حریری، کابینه لبنان دچار اختلال می شود و علاوه بر تنش های سیاسی در لبنان که می تواند به تمرکز بیشتر حزب الله به اوضاع داخلی و توجه کمتر به سوریه و خارج می شود، چالش پدید آمده، حزب الله و حامی آن یعنی ایران را در بر می گیرد.

۲-۵- اصلاحات اقتصادی محمد بن سلمان و موضوع مبارزه با فساد: هر چند که به اعتقاد بسیاری، از جمله غربی ها، مبارزه با

فساد، پوششی برای خلع و محدود کردن آخرین مخالفان سیاسی بن سلمان و حتی استیلا بر دارایی آنهاست. جمال خاشقچی روزنامه نگار پیشکسوت و برجسته سعودی در توییتی گنگ، استعفای حریری را بخشی از تصفیه حساب های داخلی در عربستان و مرتبط با دستگیری های اخیر دانسته بود. همچنان که دبیرکل حزب الله نیز در سخنرانی یکشنبه خود نیز با اشاره به موج دستگیری بی سابقه امیران و مقامات، به نوعی موضوع استعفا را به مشخص شدن پشت پرده دستگیری ها پیوند داده بود. لازم به توضیح است که سعد حریری شهروند عربستان است. وی در پرونده کمک یک میلیارد دلاری ملک عبدالله -شاه سابق- به دستگاه امنیتی لبنان متهم به اختلاس است. همچنین در مورد موضوع مبارزه با فساد که این روزها در عربستان در جریان است این را باید اضافه کرد که شرکت «اوجیه» که متعلق به حریری است و در داخل عربستان فعالیت می کند هم اکنون به فساد متهم شده است. از این جهت یکی از احتمالات مربوط به دلایل استعفاء حریری، به جنجالی که این روزها در عربستان در جریان دارد مرتبط می شود.

جمع بندی و نتیجه

اکنون که پروژه های عربستان در سوریه، عراق و یمن با شکست مواجه شده است، سعودی ها روی لبنان متمرکز شده اند تا این کشور را قربانی انتقام گیری از حزب الله کنند. عربستان قصد دارد لبنان را به سمت بحران جدیدی حرکت دهد که هدف آن حذف حزب الله و کاهش نقش و تاثیرگذاری ایران در منطقه است. مقامات آمریکایی، اسرائیلی و سعودی علناً مدعی هستند که تنها راه ضربه زدن به ایران در منطقه، قطع بازوهای این کشور است. بازوهایی که به ادعای آنها حزب الله است و با حمایت ایران شکست سنگینی را به تروریست ها و حامیان شان وارد کرده است. بنابراین، فروکش کردن بحران در سوریه و شکست داعش در این کشور، سعودی ها را بر آن داشته تا با شعله ور کردن آتش اختلافات طایفه ای انتقام به شکست کشاندن سیاست های محور غربی- عربی در منطقه را از حزب الله بگیرد. از سوی دیگر در خصوص موضوع نخست وزیر مستعفی هر چند که حریری گفته است تا آخر این هفته به لبنان باز می گردد، اما هنوز تردیدها در این رابطه زیاد است. برخی معتقدند که ریاض، نخست وزیر مستعفی را مانند دیگر امیران در اقامت اجباری نگاه داشته است و ادعای العربیه مبنی بر اینکه توطئه ای برای ترور حریری در بیروت خنثی شده، بهانه ای برای ممانعت از بازگشت حریری به لبنان است. با این حال حتی بازگشت وی به لبنان که بسیاری منتظر آن هستند تا علل واقعی استعفا، آن هم در عربستان روشن شود، عملاً حیات سیاسی حریری را به مخاطره انداخته است. لبنانی ها می گویند نخست وزیری که از ترس ترور مردمش را رها کرده و استعفایش را از کشوری خارجی اعلام می کند شایستگی نخست وزیری ندارد. علاوه بر اینکه سخنان تند حریری علیه حزب الله و ایران، سخنانی بی بازگشت بود که عملاً ادامه کار او را با حزب الله سخت خواهد کرد.

در هر صورت روشن است که سعودی ها فضای آرام و ثبات فعلی لبنان و حزب الله را هدف قرار داده اند. سعودی ها در پروژه های خود علیه کشورها، از سلاح اقتصاد و تحریم به شدت استفاده می کنند و کشوری مانند لبنان که از اقتصاد ضعیف و بیماری رنج می برد در صورت مواجهه با جنگ اقتصادی سعودی ها دچار مشکلاتی نیز خواهد شد. باید دید افق این استعفا و مسائل آن چه زمانی روشن خواهد شد و آیا سعودی ها به رغم مشکلات متعدد خود در منطقه، آیا پروژه بلند مدتی برای بی ثبات سازی در لبنان کلید زده اند یا خیر؟ بازگشت یا عدم بازگشت حریری در روزهای آینده می تواند به تقویت برخی گمانه ها و تحلیل ها کمک کند.